

Szemle

A didaktika „Nagy Könyve”

Mrázik Julianna

a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara
Neveléstudományi Intézetének egyetemi docense,
ORCID: 0000-0002-5311-8294
mrazik.julianna@pte.hu

Falus Iván – Zagyváné Szűcs Ida (szerk. 2022): A didaktika kézikönyve. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Akadémiai Kiadó, Budapest (2022), 844 p. DOI 10.1556/9789634548454 ISBN 978 963 454 845 4

DOI: 10.37205/TEL-hun.2023.2.08

Doctorum iste timor, timuit tuus ista magister / Lividulos homines, tu mea charta, time
(V. Kovács, 1987).¹

Invocatio

Nincs, vagy kéretik, hogy jelentkezzék a recenzensnél e sorok olvasásakor, ha mégis lenne Magyarországon pedagógia szakot végző, végzett vagy tanárjelölt, aki vizsgára ne jegyzetelte volna sűrűre az eddig elérhető kötetek alig több mint ötszáz oldalnyi (lehetőleg könyvtári, helyben olvasásra ítélt) lapjait; neveléstudomány vagy tanító szakos hallgató, aki ne találkozott volna vele, pedagógiai szakember – oktató, kutató, fejlesztő, aki ne olvasta volna, vagy netán ne lenne a polcán egy példány a „Falus-didaktikából”. Ideidéződik egy eset, amikor egy tanárjelölt hallgató egy alkalommal kérdésre emelkedett, nincs-e valami olyan könyv, „amiben az egész pedagógia benne van”. Utólagos vá-

¹ *Fél a tudós tőlük, s eleget remegett a te szerződ... / Ám a sok írigytül félj te nagyon, kicsi könyv!* Janus Pannonius: Epigrammák. 14. Librum Suum Alloquitur (V. Kovács, p. 17) <https://mek.oszk.hu/06700/06722/> (2023. 06. 29.)

laszunk számára, ha netán olvasná ezt az ismertetőt, és még emlékszik az incidensre, hogy *A didaktika kézikönyve* olyan.

Benne van az „egész” pedagógia.

Propositio

Mindez ideig tíz kiadást ért meg a Falus Iván és munkatársai által összefogott kötet vagy annak közvetlen előzményművei. Se szeri, se száma az elektronikusan, papíron – feketén vagy fehéren – terjedő példányoknak. E kiadások után, 2022-ben megjelent a 834 oldalas, 1,241 kg tömegű, 3,5 cm magasságú, 15×23 cm szélességű kézikönyv, melyre találóbb lenne a 23 fejezetet tartalmazó eposzi mű mint műfaji megjelölés. Ez a kézikönyv méltó arra, hogy az intézményi, hagyományos könyvtárak elveszett (elcsent) példányai helyére kerülhessen, s hogy a tanárjelöltek smart-eszközeiken követhessék az órai feldolgozás során az interaktív változatot.

Expositio

„*Ezt a könyvet nem lehet megtanulni!*” Így csattant fel egy hallgató – írják előszavukban Falus Iván és Zagyváné Szűcs Ida, akik – csak remélhetjük – nem éltek át tantalozsi kínokat a bizonyára sziszüphoszi szerkesztői munka során. Mármost felmerült a kérdés: ezt az új művet lehet-e könnyebben tanulni? A válaszuk: nem, tekintve, hogy a *Didaktika kézikönyve* 2022-es volumene súlyosabb minden eddiginél. Azonban mindenképpen a tudásfrissítés egyik fontos eszköze lehet, már csak amiatt is, mert elektronikus változatban is elérhető a mersz.hu felületén. A „nagy könyv” olyan fejezetekkel egészült ki a korábbi kiadások óta, mint a tanulás környezete, az iskola szervezete és a kutatómódszertani ismeretek. Szóba kerül a sajátos nevelési igény; sőt, a sajátos *tanítási zavar* is, a kiemelt tehetségű tanulók oktatása mellett, az oktatás tartalmai, eszközei egyaránt. Ez a kötet nem *Prokrasztész ágya, s ami nincs* benne, az nem is létezik a pedagógiában.

In medias res

Lássuk, mi is történt a korábbi kiadások óta? Felcsillan a remény, hogy talán mégsem évszázados az állandósága a pedagógiának...! Mi a nóvum, ahogy a kötet a tanítás tanulásának megannyi területét, elágazásait és kapcsolódásait tárgyalja? Új a kiadó, új a forma: egyedülálló, online, kollaboratív „kipróbálási” folyamat zajlott, leendő felhasználók által, bővültek a tartalmak, szerzőpárok dolgoztak

együtt. Sőt, látunk képet a szerzőkről és bizonyosságot nyerhetünk ez úton is, hogy nem minden pedagógiakönyv a 19. században keletkezett, hanem vannak kortárs művek, jelenkori eposzok.

A nagy könyv kezdőkhöz és szakértőkhöz egyaránt szól, hiszen a titok, hogy mindkettőjüket ugyanaz foglalkoztatja: mit tanítanak az iskolában? Mit szoktak, és mit kellene tanítani?

Enumeratio

Az elszánt szerzők által írt fejezetek sorát *A tanítás-tanulás értelmezésének történeti alakulása, változása* cíművel Réthy Endréné és Baska Gabriella pontosan ugyanazokkal a kérdésekkel nyitják meg, amelyek a tanári pálya legelején megfogalmazódnak bennünk (és bizton állíthatjuk, hogy maradnak is velünk, jó időre...). Az *Ok-tatás és társadalom, A tanulás és Az oktatás tartalmi szabályozása* – fejezetek Nahalka István munkái. Sajnálatosan itt nem szerepelnek feladatok, ám átfogó passzusok igen: csaknem minden, a pedagógiai világot és valóságát aktuálisan formáló, alkotó és alakító szereplő, valamint hatás – így a lemorzsolódás, a hátrányos helyzet, a deficit alapú-megközelítés – előtérbe kerül, logikus levezetésekkel. Személy szerint nagyon örülök, hogy tanár úr leírja: „Sokan hiszik, hogy az iskolában akkor beszélhetünk csak tanulásról, ha a tanórán kifejezetten a tanulás céljából megszervezett tevékenységek részesei vagyunk, vagy otthon oldjuk meg házi feladatainkat, esetleg valamilyen tanfolyamon, edzésen, tréningen sajátítunk el tudást. A tanulás azonban ennél jóval tágabb jelenség.” Ha már eposzi mű a Didaktika kézikönyve, ennek megfelelően Nahalka anticipálja – a kötet végén meg is jelenő – didaktikai gondolkodás tudományos, kutatással megalapozottságának a fontosságát.

A tanulási környezet fejezetet Kálmán Orsolya és Kopp Erika jegyzi. Meg kell, hogy mondjuk, szigorlatokon, záróvizsgákon ez a joker. Aki csak iskolába járt, tud róla beszélni. Legtöbbször persze olyanok is a feleletek... Elgondolkodásra készítenek bennünket a szerzők, már a fejezet elején, például azzal, hogy egy alaprajzról kellene kimondani, jó lenne-e iskolának. Tényleg, miért is fontos, hogy pedagógusként egyáltalán foglalkozzunk a tanulási környezettel...? Bátran lapozzunk oda, fedje titok a megoldást. Az illusztrációkat, feladatlapokat a recenzens is használni fogja, azúton is köszönet érte a szerzőknek.

A következő fejezetekben közös vonás, hogy bár a tanulóval foglalkoznak, minduntalan lelepleződik a tanári aspektus is: *A tanuló* című fejezetben Golnhoffer Erzsébet a szívünkbe írja, „ahol a tanárok boldogabbak, ott a diákok is boldo-

gabbak”. Arról is ír, hogy ennek háttérében az az önállóan is megjelenő kérdés áll, hogy *kik is a mi diákjaink, kik is az én diákjaim, hogyan tudom megismerni, megérteni őket, hogyan tudom a tanulók sokféleségét kezelni*. Magunkra ismerünk-e?

K. Nagy Emese is rámutat a *Fokozott figyelmet érdemlő tanulói csoportok nevelésével és oktatásával összefüggő kérdések* fejezete kapcsán, hogy a nemzeti kisebbségek, etnikai kisebbségek, romák, bevándorlók, összességében a sérülékeny csoportokból érkező tanulók esetén a pedagógusoknak milyen kompetenciákkal kell rendelkezniük ahhoz, hogy az e csoportba tartozó tanulók iskolai sikerességét támogassák. Perlusz Andrea fejezete a Sajátos nevelési igényű tanulókról – a többségi iskolában – szól. Az integrált nevelés – írja – *magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel* (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az *együttneveléshez szükséges attitűddel es kompetenciákkal rendelkező pedagógust igényel*. Petriné Feyér Judit fejezete a tehetséges gyermekkel foglalkozik, akinek epitheton ornansai közé olyanok tartoznak, mint a *képzelőerő, a vakmerőség, a játékosság, a nyitottság, az asszociációk könnyedsége örömkészség domináló, az érzékenység, a jó emlékezet, a kitartás, a kalandvágy...*, akár egy görög mitológiai alaké! Lapozzuk fel a Didaktika kézikönyv vonatkozó fejezeteit, ismerjük meg a tehetségmodelleket! A pedagógus témakör – mint láttuk – nem leválasztható a többiről. Akikről szó van valójában, a sajátos tanítási igényű tanárok!

Fodor Zoltán és Kotschy Beáta „*Az oktatómunka tervezése*” című, közösen írott fejezetében kimerítően és kellő részletezettséggel tárgyalják az emlékezés-megértés-alkalmazás-analízis- értékelés-kreatív tevékenység – terminusokkal leírható folyamatot, külön kitérve a jól ismert taxonómia digitális közegben való adaptálhatóságának lehetőségeire. Kotschy Beáta *Az oktatás célrendszere* című fejezetben pedig arra vezet rá bennünket, miként tervezhetők meg olyan folyamatok, mint *tudni valamit* (például írni), milyen minimum szintjei lehetnek a *megértésnek*, hogyan vezethető el a tanuló a *tervezés, a felfogás, az értékelés szintjeire*, mi a tartalma a képessé tételnek a *megérzésre, a kiválasztásra*, arra, hogy képesek legyünk fogalmaknak *megragadására, azonosítására* a tanulás során.

Szivák Judit és Péter Petra együttesen megírt *A kezdő pedagógusról* szóló fejezete is újabb kérdések sorát veti fel, olyanokat, amelyek éppen az önelemzést, az önreflexiót indítják el. Immár nem esetleges, mérlegre tesszük-e szakmai döntéseinket, hanem az önelemző eljárások módszeres és szüntelen művelésére vezet rá, szólít fel bennünket a fejezet, hiszen ki is tudja, meddig kezdő a kezdő *pedagógus*, akiről Falus Iván és Orgoványi Gajdos Judit közösen írt fejezete szól.

A *pedagógiai értékelés* című – Rapos Nóra jegyezte – fejezet arra mutat rá, hogy az értékelés témája komplex, csak rendszerszerűségében megérthető, s érdemes a szélsőséges megközelítések helyett minden nézőpont értékeit megőrizni. A Falus Iván és Szűcs Ida írta *Az oktatás folyamata* fejezetet. Ebben azt járják körül, hogy mit tanítsunk és hogyan tanítsunk: *Az oktatás stratégiai* című részben pedig ennek fogalmát és csoportosítását. *Az oktatás módszerei* fejezetben tizenöt megközelítést, konkrét módszert értelmeznek a szerzők. Ha azt halljuk: frontális, egyéni, pár és csoport – mi az, ami eszünkbe jut? *Az oktatás szervezési módjai/munkaformái* című fejezetben M. Nádas Mária nyújt eligazodást. *Az oktatás tartalma* fejezetben Knausz keretezi a kompetencia és a kánon kérdéseit. Egy tanítás tanulását célzó kézikönyvben – és a Didaktika Kézikönyve ilyen – nem megkerülhető *Az oktatás eszközeiről* szóló fejezet, ez az eddigi kiadásokban is így volt. Szűcs Zoltán, Lengyel Molnár Tünde és Racsko Réka *Az oktatás eszközeit az oktatás digitális technikáival* tették teljesebbé. Nem pusztán korszerűségről van szó, hanem az olyan témákról, mint a *digitalizációra épülő stratégiák: a fordított osztályterem, a játékosítás, a digitális történetmesélés*.

Lénárd Sándor és Czető Krisztina szerzőségében egy teljesen új fejezettel bővültek a Didaktika könyv eddigi kiadásai: *Az iskola szervezete* cíművel. Ebben szervezeti jellemzőket gyűjtöttek össze, és szó esik *Az iskola mint közösség* témájáról, a tanuló szervezetről és szervezeti tanulásról – elgondolkodtató feladatok mentén.

Csíkos Csaba fejezete a „*Kutatásmódszertani alapismeretek a kutatásalapú pedagógusképzésben* így zárja az eposzt: „...fontos eszköz lehet a gyakorló pedagógusok részvétele akciókutatásokban.” *Deus ex machina*, nem várt fordulat a felismerés, hogy tanárként nap mint nap akciókutatók vagyunk, minden osztálytermi tevékenységünk során – legfeljebb nem tudtunk róla.

Peroratio

Ez az eposz neveléstudományi körkép és seregszemle: *mindenki benne van* ha nem szerző, akkor olyasvalaki, akinek a művét hivatkozták a szerzők. S bár a szerzők ajánlása mértéktartó, minthogy „*önmagában ebből a könyvből, mint ahogyan egyetlen könyvből sem, nem lehet megtanulni tanítani*” (Falus et al., 2022) – de egészen bizonyos, hogy a kötet a tanári felkészülés és a folyó praxis „nagy könyve” lehet.

Irodalom

V. Kovács, S. (1987). *Janus Pannonius összes munkái*. Tankönyvkiadó Vállalat.

Falus, I. & Zagyváné Szűcs, I. (Eds., 2022). *A didaktika kézikönyve. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Akadémiai Kiadó.

<https://doi.org/10.1556/9789634548454>

E számunk szerzői

Farkas Julianna, a Budapesti Gazdasági Egyetem Pedagógia Tanszékének tanszékvezető főiskolai tanára, farkas.julianna@uni-bge.hu

Halász Gábor, az ELTE PPK Neveléstudományi Intézet professor emeritusa, halasz.gabor@ppk.elte.hu

K. Nagy Emese, a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének főigazgatója, emese.nagy@uni-miskolc.hu

Kimmel Magdolna, az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyetemi adjunktusa, kimmel.magdolna@btk.elte.hu

Kinyó László, a SZTE Neveléstudományi Intézetének egyetemi adjunktusa, kinyo@edpsy.u-szeged.hu

Kovács Katalin, az ELTE PPK Egészségfejlesztési és Sporttudományi Intézet docense, kovacs.katalin@ppk.elte.hu

Mikó Alexandra, az ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola doktori hallgatója, miko.alexandra@ppk.elte.hu

Mrázik Julianna, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara, Neveléstudományi Intézetének egyetemi docense, mrazik.julianna@pte.hu

Thiri Pyae Kyaw, Doctoral School of Education, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary, thiri@student.elte.hu

Tóth Edit, a SZTE Neveléstudományi Intézetének egyetemi adjunktusa, tothedit@edpsy.u-szeged.hu